

REPRIMAREA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ÎN BASARABIA ÎN PERIOADA ANILOR 1905-1907

Artur LEȘCU

Summary

„Bloody Saturday” on the 9-th of January, 1905 marked the beginning of a tumultuous period in the history of the Russian Empire, which ended with three revolutions. The revolutionary movement had important repercussions for Bessarabia, giving at the same time birth to a strong national current emancipation. The National democratic group had developed an ample reform program, that included the of the former autonomy from the 1818, usage of Romanian language in administration, universal suffrage, civil liberties, the solution of the agricultural problem. The national was composed of the intellectuals, priests, students and pupils. Spiritual schools, pedagogical seminars and anovement Chișinău theological seminar students also participated actively in the revolutionary current.

„Duminica sângeroasă” din 9 ianuarie 1905 a marcat începutul unei perioade zbuciumate din istoria Imperiului țarist, finalizată cu trei revoluții. Curentul revoluționar a avut repercusiuni importante și pentru Basarabia, dând naștere unei mișcări puternice de emancipare națională. Gruparea național-democrată a elaborat un amplu program de reforme, care cuprindea restabilirea autonomiei Basarabiei de la 1818, utilizarea limbii române în administrație, votul universal, libertăți civile, soluționarea problemei agrare¹. Curentul național revoluționar era alcătuit din intelectuali, preoți, studenți și elevi. Participau activ în mișcarea revoluționară și elevii școlilor duhovnicești, seminariilor pedagogice și seminarului teologic din Chișinău, unii din ei devenind lideri incontestabili ai întregii națiuni, cum ar fi Alexei Mateevici și Pan Halippa, elev la școala duhovnicească din Edineț. Printre ei se afla și elevul seminarist a seminarului pedagogic din satul Bairamcea Ilarion Stepanov.

Seminarele pedagogice au apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în urma reformelor burgheze din învățământ, având ca scop educarea unui contingent de învățători pentru școlile primare din localitățile rurale într-un spirit profund ortodox.

Participarea masivă a preoților și a seminariștilor în mișcarea revoluționară nu este una întâmplătoare. Activând în localitățile rurale, respectivul grup social cunoștea perfect aspirațiile și cerințele țăranilor. Dorința arzătoare de pământ manifestată de țărani în revoluția rusă în 1905 – 1907 s-a evidențiat și în lungul șir de greve studențești cu implicarea seminariștilor. Din cele 58 de seminarii existente în Imperiu, în mișcarea grevistă din anii 1905-1906 au fost implicate 48, printre care și cea din Chișinău². Pentru coordonarea și gestionarea mișcării revoluționare în instituțiile de învățământ teologic a fost creată Uniunea Seminariilor din întreaga Rusie, activitatea căreia a fost interzisă imediat de către guvernul țarist. În pofida interzicerii și persecuțiilor, comitetele afiliate Uniunii au fost create în cele mai importante orașe ale Imperiului, inclusiv și în Chișinău. Comitetul din Basarabia a fost fondat și condus de către studentul universității din Petersburg, Vladimir Condac, ajutat și susținut de către seminariștii Gheorghe Gâscă, Nicolae Petco și Constantin Cotorobai, toți arestați abia la 11 februarie 1911³. Datorită activității lor conspirative, ideile revoluționare au ajuns și în îndepărtatul sat Bairamcea din stepa Bugeacului, unde în seminarul local pedagogic studia Ilarion Stepanov.

Încrezut în sinceritatea Manifestului din octombrie 1905 a lui Nicolae II și indignat că autoritățile locale nu întreprind măsuri pentru implementarea reformei agrare, Ilarion Stepanov, împreună cu locuitorul satului Tașlăc, Efrem Dumbrova, au început difuzarea printre săteni a unor proclamații în limba română⁴. Totodată, ei au alcătuit o petiție pe numele Împăratului cu cererea de exproprierea pământurilor

¹ I. Varta, 1905-1907. Propaganda națională în Basarabia // Magazin istoric, București, iunie 2012, p. 25.

² http://borovaya52.narod.ru/rektorskiy_krest.htm

³ Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare: ANRM). Fond 2, inventar 1, dosar 9122, fila 9.

⁴ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 8930, fila 1-rev.

de la mari proprietari, cu care au colindat satele învecinate, strângând semnături de la țărani⁵, atrăgând de partea sa și pe unii săteni, cum ar fi Cuhnenko și Guțan.

Profitând de desfășurarea adunării generale a satului Tașlăc din 11 ianuarie 1906, seminaristul I. Stepanov și E. Dumbrova s-au prezentat la adunare, unde au adus la cunoștința audienței articolul din ziarul „Svet Otecestva” (Lumina Patriei) din care au citit informația precum că în întreg imperiu deja 350 de comune au alcătuit astfel de petiții cu cereri de împărțire a pământurilor. Simțind simpatia adunării, Stepanov a cerut de la primarul satului Ivan Golinski și conțopistul Cocearovski redactarea unei hotărâri a adunării generale cu caracter revoluționar. În urma refuzului oficialilor de a întocmi un astfel de document Stepanov și Dumbrova au intrat în încăperea primăriei unde au întocmit de sine stătător documentul respectiv, în care poporul era chemat la exproprierea pământului și nesupunere autorităților. În favoarea acestei hotărâri au semnat în jur de 300 de persoane, prezente la adunare. Rezoluția a fost încredințată pentru păstrare locuitorului satului Tașlăc Andrei Ceban⁶, care ulterior a nimicit-o.

Autoritățile centrale din Basarabia, s-au autosesizat în cazul dat, începând la 3 martie 1906 o anchetă secretă, condusă de către rotmistrul corpului de jandarmi Afanasiev⁷. Situație generală tensionată din regiune a micșorat considerabil din importanța cazului dat. Cu hotărârea adunării generale a satului distrusă și refuzul categoric lui E. Dumbrova de a confirma alcătuirea acestui document, ancheta a bătut pasul pe loc, cazul fiind clasat, iar I. Stepanov a continuat studiile întrerupte.

Mult mai gravă și importantă în viziunea țarismului era activitatea revoluționarilor profesioniști, adversari deschiși ai țarismului. Printre cei mai temuți dușmani ai regimului erau anarhiștii, care împreună cu reprezentanții partidului socialiștilor-revoluționari erau adepții terorii individuale, îndreptate împotriva reprezentanților autorităților guvernamentale. Mișcarea anarhistă, eterogenă în esența sa, cuprindea mai multe ramificații, printre care se evidențiază cea a anarhiștilor-comuniști. Uniți în anul 1905 în jurul ziarului „Drapelul negru”, editat în Geneva de către ideologul mișcării I. Grossman, adepții acestei mișcări militau pentru înființarea în localități a comunelor revoluționare în urma unor răscoale cu caracter local. Curentul respectiv era cel mai bine reprezentat în sudul imperiului, mai ales în Odessa și regiunile limitrofe⁸.

Reprezentanții anarhiștilor-comuniști în Basarabia erau frații Iacob și Andrei Dudnicenco, originari din Hotin, care au constituit un grup ilegal, compus din cei doi împreună cu Gheorghe Din, Mihail Bedrii, Ivan Vrublevskii, Stepan Zori și Voliko Levinson⁹. În strictă corespundere cu conceptul teoretic, grupul pregătea răscoala în nordul Basarabiei. Planul răscoalei a fost elaborat la întrunirea ilegală din noaptea de 22 decembrie 1908. În pofida faptului că apogeul revoluției a fost depășit, în imperiu instalându-se regimul autoritar al lui P. Stolâpin, prin răscoală anarhiștii sperau să revigoreze situația revoluționară din imperiu.

Pentru procurarea armamentului și a literaturii interzise din Austro-Ungaria vecină, grupul avea nevoie de sume considerabile de bani. Metoda clasică de strângere a surselor financiare necesare revoluției era exproprierea de la exploatare, deci jaf ordinar. A fost aleasă ca țintă poșta din Hotin, prădată cu succes de către Andrei Dudnicenco, împreună cu Leontie Răbak, Grigorie Abramov și Nikita Terniuk, în urma unui atac tâlhăresc înarmat¹⁰. Din banii expropriați grupul a inițiat procurarea în Imperiu Habsburgic a armamentului și a literaturii revoluționare. Centrul intermediar a materialilor procurate, de unde ele urmau să fie transportate în imperiul țarist a devenit localitatea Ocopî din Imperiul Austro-Ungar, avându-l pe Ian Zubrițki din localitatea respectivă în calitate de agent de legătură. Activitatea suspectă a cetățenilor ruși pe teritoriul statului vecin îngrijora autoritățile austrice, care recurgând la măsuri preventive l-au arestat pe Iacob Dudnicenco în decembrie 1909 la Cernăuți. În urma percheziției asupra lui au fost găsite 5 puduri de literatură revoluționară, 2 pistoale de marca „Mauser” și câteva sute de cartușe¹¹. Eliberat de autoritățile habsburgice la 26 mai 1909 din lipsa de probe, Ia. Dudnicenco trece ilegal în Rusia și circulă pe ruta Hotin-Kameneț-Podolsk-Ocopî în scopul reanimării grupării anarhiste. Urmărit atent de către agenții de poliție ale ambelor state, este arestat din nou în iulie 1910 de către austrieci, având asupra sa trei arme de foc și 450

⁵ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 8930, fila 4.

⁶ *Ibidem*, fila 5-rev.

⁷ *Ibidem*, fila 9.

⁸ *Политические партии России: история и современность*, под ред. А. И. Зевелева, Ю. П. Свириденко, В. В. Шелохаева, М., «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2000, p. 218.

⁹ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 9122, fila 3.

¹⁰ *Ibidem*, fila 18.

¹¹ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 9122, fila 16.

de cartușe și este întemnițat în închisoarea din Ternopol. La 14 februarie 1911 el este extrădat autorităților țariste și pus sub arest în închisoarea din Chișinău¹².

Ancheta, desfășurată personal de către șeful Direcției de Jandarmi din Basarabia, colonelul Nordberg, îndreptată împotriva grupului anarhiștilor-comuniști s-a finalizat cu condamnarea la moarte prin spânzurarea lui Andrei Dudnicenko, Leontie Râbak, Grigorie Abramov și Nikita Terniuk pentru atacul armat asupra poștei din Hotin, sentința fiind executată în noaptea spre 17 iunie 1910. În ceea ce privește pe Iacob Dudnicenko, ancheta nu a găsit în acțiunile inculpatului componență incriminatorie, el negând toate acuzațiile. Trecerea ilegală a frontierei de stat el a explicat prin dorința de a emigra în Statele Unite ale Americii, nerealizată din cauza unei boli neașteptate. La întoarcere în țară a hotărât să ajute unii tineri, pe care nu-i cunoaștea, de a transporta în Rusia cele trei arme de foc și munițiile respective. Totuși, ținând cont de comportament ambiguu din trecut, el a fost expulzat din Basarabia și trimis în Siberia în regiunea Turuhansk, gubernia Enisei, pe un termen de 5 ani¹³.

Pericolul principal pentru statul autocrat reprezenta mișcarea agrară. În pofida părerii unanim acceptate de către istoriografia sovietică despre amploare mișcării agrare din Basarabia, ea avea un caracter izolat și nidecum unul de masă. Conform estimărilor reprezentanților istoriografiei sovietice, în anul 1905, în regiune au avut loc 58 de tulburări țărănești¹⁴, în anul 1906 – 51 și în 1907 – 29¹⁵, în total 138 de tulburări țărănești. Dacă am presupune că fiecare tulburare a avut loc într-o localitate aparte, ele reprezintă doar aproximativ 8% din totalul de 1703 de localități existente în Basarabia în anul 1907¹⁶. Majoritatea tulburărilor aveau un caracter spontan, cum ar fi cazul răzmeriței, care a avut loc la 2 ianuarie 1906 în satul Cubei.

În seara zilei de 2 ianuarie 1906, zi de sărbătoare de după revelion, conducătorul zemstvei ocolului nr. 8, din ținutul Akkerman Troianovski, a organizat în incinta bufetului din localitate un spectacol de binefacere cu artiști amatori¹⁷. Cei care nu au procurat biletele de intrare și nu au nimerit în sală au rămas afară în galeria edificiului cu scopul de asculta muzica și de a privi spectacolul prin ferestre. Observând lumea adunată în jurul încăperii și aflând că ei toți doresc să asculte muzica dar nu au biletele de intrare, Troianovski a alungat oamenii din galerie insultându-i și sperându-i cu arest. Acțiunile administratorului nu erau chibzuite, el neluând în considerare faptul că de sărbători, majoritatea populației din sat era băută și pusă pe ceartă. Dacă gospodarii satului s-au împrăștiat pe la casele lor, atunci tineretul cuprins în vârsta între 13 și 16 ani a început improșcarea clădirii cu bulgării de zăpadă, spargând sticlele din ferestre.

A doua zi după concert, la 3 ianuarie 1906, administratorul Troianovski s-a prezentat în sat și a început desfășurarea anchetei cu arestarea persoanelor suspecte în actele de huliganism din seara trecută. Spre seară, lângă sediul primăriei s-au adunat în jur de 100-200 de persoane, care au cerut în cel mai categoric mod eliberarea deținuților și nimicirea actelor anchetei, însoțind totul cu strigătul: „jos poliția!”¹⁸. Ca urmare, cazul a fost clasat, autoritățile limitându-se la aplicarea amenzilor de 300 de ruble.

Despre lipsa unei mișcări agrare în masă în Basarabia ne vorbește însuși guvernatorul Haruzin, care în raportul său din 14 octombrie 1906, adresat ministrului de interne, funcție asumată la acel moment de către prim-ministrul P. Stolâpin, aduce la cunoștință că crearea unei Comisii speciale de despăgubire a stăpânilor moșilor în urma răzcoalelor țărănești pe timpul revoluției nu este necesară, din lipsa adresărilor după ajutor material¹⁹.

O mare parte din acte de violență ar putea fi evitate, cum ar fi cazul satului Cubei, dacă poliția, autoritățile locale și organele de anchetă respectau legislația în vigoare. Abuzurile acestor organe erau multiple și provocau oamenii la nesupunere și violență. Cele mai răspândite abuzuri erau: 1. întocmirea proceselor-verbale fără indicarea exactă a cauzei arestului și învinuirilor aduse; 2. lipsa declarațiilor martorilor; 3. lipsa dovezilor concludente despre activitatea revoluționară a celor arestați; 4. ținerea ilegală sub arest²⁰.

© LEȘCU Artur

¹² ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 9122, fila 5.

¹³ *Ibidem*, fila 21.

¹⁴ *Очерки истории Коммунистической партии Молдавии*, Кишинёв, Картия Молдовеняскэ, 1981, p. 35.

¹⁵ *Ibidem*, p. 41.

¹⁶ *Бессарабский адюкс-календарь на 1907 год (простой)*, Кишинёв, 1906.

¹⁷ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 8930, fila 15.

¹⁸ *Ibidem*, fila 18.

¹⁹ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 8930, fila 27.

²⁰ ANRM. F. 2, inv. 1, dos. 8926, fila 10.